

TEISĖS Į ASMENS DUOMENŲ APSAUGĄ IR SAVIRAIŠKOS BEI INFORMACIJOS LAISVĖS SUDERINAMUMO PROBLEMATIKA

Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra
Elektroninis paštas skirgaile.zalimiene@tf.vu.lt

Pateikta 2020 m. rugpjūčio 19 d., parengta spaudai 2020 m. lapkričio 30 d.

DOI: 10.13165/JUR-20-27-2-02

Santrauka. Iš Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatų darytina išvada, kad teisė į duomenų apsaugą nėra absoliuti teisė; ji turi būti derinama su kitomis teisėmis. Taip pat ir iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudencijos aišku, kad Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybės narės, taikydamos ar įgyvendindamos ES teisę, turi laikytis Sąjungos teisės principų, t. y. turi garantuoti, kad bus vadovaujamosi tokiu jų aiškinimu, kuris leistų užtikrinti teisingą įvairių ES teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių pusiausvyrą. Teisminėje praktikoje neretai susiduriame su teisės į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės kolizija. Taigi straipsnyje analizuojama, kaip derinamos bei interpretuojamos teisė į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvė ESTT bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje bei kaip Lietuvos teismai siekia pusiausvyros tarp šių pagrindinių teisių. Šia analize norima nustatyti probleminius aspektus, kurie gali būti aktualūs nacionaliniams teismams, taip pat numatyti būdus, kaip jie galėtų būti sprendžiami.

Reikšminiai žodžiai: teisė į duomenų apsaugą, teisė į saviraišką, informacijos laisvė, ES pagrindinių teisių pusiausvyra, ES pagrindinių teisių chartija, nacionalinių teismų pareiga laikytis ES teisės nuostatų ir užtikrinti Europos Sąjungos pagrindinių teisių pusiausvyrą.

Įvadas

Teismai, spręsdami ginčus, neišvengiamai nuolat ieško pusiausvyros tarp įvairių teisinių vertybių ir interesų. Viena iš tokių vertybių, kurios turinį analizuoja, į kurią atsižvelgia ir gina teismai, – pagrindinės teisės. Remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas, ESTT) jurisprudencija pagrindinių teisių apsauga turi būti užtikrinama atsižvelgiant į Europos Sąjungos (toliau – Sąjunga, ES) struktūrą ir tikslus¹. Iš ESTT jurisprudencijos aišku, kad nacionaliniams teismams tenka pareiga išlaikyti teisingą skirtingų Sąjungos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių pusiausvyrą. Ši pareiga reiškia ES valstybių narių pareigą, joms taikant ar perkeltiant ES teisės nuostatas, įtvirtinti, kad bus vadovaujamosi tokiu ES teisės nuostatų aiškinimu, kuris leistų užtikrinti teisingą įvairių Sąjungos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių pusiausvyrą. Be to, vykdydamos šią pareigą valstybių narių valdžios institucijos ir teismai privalo ne tik taikyti ir aiškinti savo nacionalinę teisę taip, kad ji atitiktų minėtą reikalavimą, bet ir nesivadovauti tokiu ES teisės nuostatų aiškinimu, kuris pažeistų minėtas pagrindines teises arba kitus bendruosius Sąjungos teisės principus².

Esminis ES pagrindinių teisių, įskaitant teisę į duomenų apsaugą ir teisę į saviraišką bei informacijos laisvę, *šaltinis yra* ES pagrindinių teisių chartija³ (toliau – Chartija), kuri sudaro esminį Sąjungos pagrindinių teisių apsaugos kodifikavimo etapą, grindžiamą Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos socialinės chartijos ir kitų žmogaus teisių konvencijų nuostatomis, taip pat bendromis ES valstybių narių konstitucinėmis tradicijomis. Pastarųjų metų ESTT jurisprudencija neleidžia abejojti Chartijos aktualumu ir naudingumu individualių teisių gynybos srityje. ESTT jurisprudencijoje pagrindinės teisės daugeliu atvejų interpretuojamos plečiamai, o pats teismas patiria besikeičiančių teisinių bei visuomeninių aktualijų įtaką ir neveikia izoliuotai, nuolat ieško tinkamo balanso tarp pagrindinių teisių, taip pat tarp pagrindinių teisių ir kitų teisinių vertybių⁴. Kaip yra pabrėžęs profesorius S. Katuoka, svarbiausias ES pagrindinių teisių chartijos kaip teisiškai reikšmingo dokumento tikslas – siekti pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių teisinio aiškumo⁵. Šiuo straipsniu, be kita ko, siekiama teisės į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės teisinio turinio ir šių pagrindinių teisių santykio teisinio aiškumo, kuris būtų labai naudingas nacionaliniams teismams. Reikia pripažinti, kad įvairūs

1 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimo *Internationale Handelsgesellschaft* byloje 11/70, EU:C:1970:114, 4 punktas.

2 Žr. sprendimo *Promusicae* byloje C275/06, EU:C:2008:54, 70 punktą ir 2015 m. liepos 16 d. sprendimo *Coty Germany GmbH* byloje C580/13, ECLI:EU:C:2015:485, 34 punktą.

3 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, OL 2016/C 202/1, 389–405.

4 Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Pratarmė“, iš *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis: kolektyvinė monografija*, m. red. Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė (Vilniaus universiteto leidykla, 2019).

5 Saulius Katuoka, „ES Konstitucinės sutarties projektas ir žmogaus teisės“, *Jurisprudencija* 58, 50 (2004): 6–15.

probleminiai klausimai, kylantys Chartijos aiškinimo ir taikymo srityje, nuolat analizuojami mokslinėje literatūroje: užsienio autorių⁶ ir Lietuvos mokslininkų⁷ darbuose.

Chartijos 8 straipsnyje įtvirtinta teisė į asmens duomenų apsaugą. Chartijoje šiai teisei suteiktas atskiros pagrindinės teisės statusas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisė į asmens duomenų apsaugą pagal ES teisę teisinis turinys skiriasi nuo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – EŽTK) nustatyto analogiškos teisės teisinio turinio, nes teisė į asmens duomenų apsaugą apima EŽTK 8 straipsnio nuostatas, kurios nustato teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą, tai reiškia, kad EŽTK aiškiai nenumato teisės į asmens duomenų apsaugą, nors netiesiogiai ji ginama kitos teisės apimtyje. Su Chartija susijusiuose išaiškinimuose⁸ nurodyta, kad jos 8 straipsnis buvo grindžiamas EB sutarties 286 straipsniu (dabar – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 16 straipsnis), Direktyva 95/46, EŽTK 8 straipsniu ir Konvencija Nr. 108; daroma nuoroda ir į Reglamentą Nr. 45/2001⁹. Daugelio ES teisės tyrėjų požiūriu teisė į asmens duomenų apsaugą yra viena iš modernių teisių. Ši

-
- 6 Koenraad Lenaerts, „Exploring the Limits of EU Charter of Fundamental Rights“, *European Constitutional Law Review* 8, 3 (2012): 375–403; Clemens Ladenburger, „European Union Institutional Report“, in *The Protection of Fundamental Rights Post-Lisbon, Reports of the XXV FIDE Congress Tallinn*, ed. J. Laffranque (Tartu University Press, 2012), 1: 141–215; Marek Safjan, „Areas of Application of the Charter of Fundamental Rights of the European Union: Fields of Conflict?“, *EUI Working Papers, Law* 22, 2012; Koenraad Lenaerts, „The EU Charter of Fundamental Rights: Scope of Application and Methods of Interpretation“, in *De Rome à Lisbonne: les juridictions de l'Union européenne à la croisée des chemins. Mélanges en l'honneur de Paolo Mengozzi* (Bruxelles: Bruylant, 2013), 107–143; Allan Rosas, „When is the EU Charter of Fundamental Rights Applicable at the National Level?“, *Jurisprudencija* 19, 4 (2012): 1 269–1 288.
- 7 Egidijus Jarašiūnas, „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje“, *Jurisprudencija* 24, 1 (2017): 6–34; Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, (m. red.) *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis: kolektyvinė monografija* (Vilniaus universiteto leidykla, 2019); Salvija Kavalnė ir Inga Jablonskaitė-Martinaitienė, „Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo praktikoje po Lisabonos sutarties įsigaliojimo: bendros tendencijos ir ateities perspektyvos“, iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija* (Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012), 212–236; Inga Daukšienė, „Žmogaus teisių apsauga Europos Sąjungoje: raida, pokyčiai, tendencijos“, iš *Konstitucionalizmas ir teisės politika Europos Sąjungoje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 192–240; Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Interpretation and Application of the European Union Charter of Fundamental Rights“, iš *Lithuanian Legal System under the Influence of European Union Law* (Vilnius: Faculty of Law, Vilnius University, 2014), 543–573; Salvija Kavalnė ir Ingrida Danėlienė, „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija kaip individualių teisių gynimo instrumentas“, *Jurisprudencija* 22, 2 (2015): 231–251; Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos turinio paieškos“, *Teisė* 97 (2015): 57–72; Inga Jablonskaitė-Martinaitienė, *Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje: Quo vadis? Svarbūs Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos aspektai (2004–2014)* (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015), 31–55.
- 8 „Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai“, OL C 303, 2007, 17.
- 9 „2000 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 45/2001 dėl asmenų apsaugos Bendrijos institucijoms ir įstaigoms tvarkant asmens duomenis ir laisvo tokių duomenų judėjimo“, OL L 8, 2001, 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 26 t., p. 102. Toliau – Reglamentas Nr. 45/2001.

teisė įtvirtinta ES pirminėje teisėje, o antrinės teisės aktuose nustatytos teisės į asmens duomenų apsaugą naudojimo sąlygos ir apribojimai. 2016 m. balandžio 27 d. priimtas naujas asmens duomenų apsaugą reglamentuojantis teisės aktas – Reglamentas (ES) 2016/679, kuris taikomas nuo 2018 m. gegužės 25 d. ir nuo šios datos panaikino Direktyvą 95/46. Reglamento tikslas – saugoti fizinių asmenų pagrindines teises, visų pirma jų teisę į asmens duomenų apsaugą. Matyti, kad teisė į asmens duomenų apsaugą kildinama iš teisės į privatų gyvenimą¹⁰, tai patvirtina ir aplinkybė, kad būtent EŽTK 8 straipsnis traktuojamas kaip apimantis teisę į asmens duomenų apsaugą.

Iš 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)¹¹ nuostatų galima spręsti, kad teisė į asmens duomenų apsaugą nėra absoliuti ir turi derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis, remiantis proporcingumo principu, o konkrečiai – turi derėti su saviraiškos ir informacijos laisve¹².

ESTT jurisprudencijoje formuluojama bendra taisyklė, kad ES valstybės narės, taikydamos ir įgyvendindamos ES teisę, turi laikytis Sąjungos teisės principų, t. y. garantuoti, jog bus vadovaujamosi tokiu jų aiškinimu, kuris leistų užtikrinti teisingą įvairių Bendrijos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių pusiausvyrą¹³. Teisminėje praktikoje dažnai susiduriame su teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės kolizija.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti, kaip derinamos ir interpretuojamos teisė į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvė ESTT ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijoje bei kaip Lietuvos teismai siekia pusiausvyros tarp šių pagrindinių teisių. Šia analize siekiama nustatyti probleminius aspektus, kurie gali būti aktualūs nacionaliniams teismams, taip pat numatyti būdus, kaip jie gali būti sprendžiami. Tyrimas remiasi dokumentų tyrimo, lyginimo, kritinės

10 Steve Peers et al., *The EU Charter of fundamental rights, A commentary* (Oxford: Hart Publishing, 2014), 228.

11 OL L 119, 4.5.2016, 1–88.

12 Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 4 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad teisė į asmens duomenų apsaugą nėra absoliuti; ji turi būti vertinama atsižvelgiant į jos visuomeninę paskirtį ir derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis pagal proporcingumo principą. Šiuo reglamentu paisoma visų Chartijoje pripažintų ir Sutartyse įtvirtintų pagrindinių teisių ir laisvių bei principų, visų pirma teisės į privatų ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę ir komunikacijos slaptumą, teisės į asmens duomenų apsaugą, minties, sąžinės ir religijos laisvę, saviraiškos ir informacijos laisvę, laisvę užsiimti verslu, teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą ir kultūrų, religijų ir kalbų įvairovę. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 153 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad valstybių narių teisėje į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant žurnalistinę, akademinę, meninę ir (arba) literatūrinę saviraišką, reglamentuojančios taisyklės turėtų būti suderintos su teise į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 154 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad šiuo reglamentu sudaroma galimybė taikant šį reglamentą atsižvelgti į visuomenės teisės susipažinti su oficialiais dokumentais principą; visuomenės teisė susipažinti su oficialiais dokumentais gali būti laikoma viešuoju interesu.

13 2008 m. sausio 29 d. sprendimo *Promusicae* byloje C275/06, EU:C:2008:54, 68 punktas.

analizės metodais. Taigi pagrindinis šio straipsnio objektas – ES pagrindinių teisių pusiausvyros paieška, o konkrečiai – teisės į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės pusiausvyros formulė.

1. Proporcingumo principas kaip pusiausvyros paieškos metodas

Bendrajame duomenų apsaugos reglamente pabrėžiama, kad teisė į duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvė turi būti derinamos remiantis proporcingumo principu. Vis dėlto kyla klausimas dėl proporcingumo principo teisinio turinio kolizijos tarp pagrindinių teisių atveju. Peržvelgus teisminę praktiką matyti, kad įvairiose valstybėse ir teisės sistemose metodai, kuriuos taiko teismai, ieškodami balanso tarp skirtingų vertybių, nėra tapatūs¹⁴. Kontinentinėje teisės sistemoje dažnai taikomas proporcingumo principas, kuris teisės doktrinoje kildinamas iš Vokietijos teisės tradicijos¹⁵. Proporcingumo principą paprastai sudaro tokie elementai: tinkamumas (ar pasirinkta priemonė tinkama nustatytam tikslui pasiekti), būtinumas (ar pasirinkta priemonė būtina, t. y. ar pasirinkto tikslo negalima pasiekti mažiau varžančiomis priemonėmis) ir proporcingumas *stricto sensu* (ar pasirinktos priemonės nauda nėra mažesnė nei saugomo intereso apribojimo keliamo žala)¹⁶.

EŽTT jurisprudencijoje ieškant pusiausvyros tarp žmogaus teisių, saugomų EŽTK, ir joje nurodytų teisėtų interesų itin svarbų vaidmenį užima vokiškojo modelio proporcingumo principas. Šis principas aktualiausias tais atvejais, kai ieškoma pusiausvyros tarp žmogaus teisės, kurios ribojimo galimybė numatyta Konvencijoje¹⁷, ir teisėto intereso, kuris patenka į vieną iš Konvencijoje įtvirtintų konkrečios teisės galimo ribojimo pagrindų¹⁸. Valstybės narės turi tam tikrą vertinimo laisvę¹⁹, ieškodamos

14 Pavyzdžiui, JAV dažnai taikomas balansavimo testas, kai teisės apribojimo keliamo našta lyginama su bendrojo intereso svarba. Didžiojoje Britanijoje taikomi tokie kriterijai kaip teisėtumas, *Wednesbury* neprotinumo kriterijus, *ultra vires* doktrina. Teisės mokslininkai taip pat išskiria kai kuriuos kitus pusiausvyros tarp skirtingų gėrių paieškos metodus (daugiau žr.: Sybe A. de Vries, „Balancing Fundamental Rights with Economic Freedoms According to the European Court of Justice“, *Utrecht Law Review* 9, 1 (2013): 171–172).

15 Žr., pvz., Robert Thomas, *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law* (Oxford and Portland: Hart Publishing, 2000), 79–82.

16 Žr., pvz., Tor-Inge Harbo, „The Function of the Proportionality Principle in EU Law“, *European Law Journal* 16, 2 (2010): 165. Plačiau apie proporcingumą *stricto sensu* žr.: Aharon Barak, *Proportionality stricto sensu (balancing)*, *Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations (Cambridge Studies in Constitutional Law)* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 340–370.

17 Konvencijos 8–11 straipsniuose nustatyti galimi šiuose straipsniuose įtvirtintų teisių ribojimo pagrindai. Palyginimui, pavyzdžiui, Konvencijos 2 ir 3 straipsniai tokių ribojimo pagrindų nenustato.

18 Pavyzdžiui, Konvencijos 10 straipsnyje nurodyta, jog naudojimas saviraiškos laisve gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kuriuos nustato įstatymas ir kurie demokratinėje visuomenėje yra būtini valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos požiūriu, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.

19 Angl. *margin of appreciation*.

tarp šių interesų tinkamos pusiausvyros, kuri yra ribojama, kai pati pagrindinės teisės esmė gali būti pažeista. Proporcingumo principas yra priemonė, kurią naudodamas EŽTT prižiūri, kaip valstybės naudojasi savo vertinimo laisve²⁰.

Pažymėtina, kad ESTT jurisprudencijoje proporcingumo principo taikymas evoliucionavo palaipsniui. Teisingumo Teismas, ieškodamas pusiausvyros tarp skirtingų teisinių gėrių, ankstyvoje savo praktikoje vartojo įvairius terminus taikomiems kriterijams apibūdinti. Kaip pažymi J. Schwarze'as²¹, ESTT teikė pirmenybę tokioms sąvokoms kaip *būtinasis, tinkamas, esminis*, ir šių kriterijų pagrindu sprendė, ar tam tikra priemonė turi mažiausiai ribojantį poveikį ūkio subjektams ekonominės laisvės požiūriu. Nors Teisingumo Teismo sprendimų motyvuose dažnai minimas tik vienas konkretus proporcingumo principo elementas, bendra ESTT jurisprudencijos, o ypač generalinių advokatų išvadų, analizė atskleidžia, jog tam tikri proporcingumo principo elementai buvo naudojami. Kitaip tariant, Teisingumo Teismas, vartodamas terminą, kuris apibūdina tik vieną iš anksčiau išdėstytų proporcingumo principo elementų, iš esmės visgi taikė bendrąjį proporcingumo principą. Sprendime *Internationale Handelsgesellschaft* byloje proporcingumo principas minimas pirmą kartą kaip Europos Bendrijų veiksmų teisėtumo matas²².

Remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Teisės doktrinoje pastebima, kad sudėtinga nustatyti, ar ESTT atsižvelgia į proporcingumo *stricto sensu* reikalavimą. Kaip pažymi P. Craig'as²³, nors Teisingumo Teismas paprastai atsižvelgia tik į tinkamumo ir būtinumo reikalavimus, kai kuriais atvejais, taikydamas vieną iš šių dviejų kriterijų, ESTT faktiškai vertina ir proporcingumą *stricto sensu*²⁴.

Lyginant EŽTT ir ESTT praktikoje taikomus proporcingumo ir valstybių narių vertinimo laisvės kriterijus, galima daryti prielaidą, kad ESTT šiuo klausimu įkvėpimo semiasi iš EŽTT. Viena vertus, ES Pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnio 3 dalyje teigiama, jog šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Tačiau ši nuostata netrukdo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą. Taigi ESTT taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai susieti su EŽTT taikomais atitinkamais kriterijais (nors ir nevisiškai, kadangi Sąjungos teisėje galima didesnė apsauga). Šiuo atveju Chartijos 52 straipsnio nuostatos neturi lemiamos įtakos, nes dar gerokai prieš priimant Chartiją ESTT

20 Alec Stone Sweet, Jud Mathews, „Proportionality Balancing and Global Constitutionalism“, *Columbia Journal of Transnational Law* 47 (2008): 152.

21 Juergen Schwarze, *European Administrative Law*, Revised 1st Edition (Sweet & Maxwell, 2006), 854.

22 1970 m. gruodžio 17 d. ESTT sprendimas byloje *Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70.

23 Paul Craig, *EU Administrative Law* (New York: Oxford University Press, 2012), 602.

24 Pz., 2005 m. gruodžio 6 d. ESTT sprendimo sujungtose bylose *ABNA Ltd ir kt.*, C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04, EU:C:2005:741, 82–86 punktai.

savo jurisprudencijoje yra tiesiogiai rėmęsis EŽTK tekste įtvirtintu proporcingumo principu²⁵.

2. Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo problematika

Prieš pradėdamas nagrinėti minėtų pagrindinių teisių suderinamumo problematiką būtina atkreipti dėmesį į tai, kad teisė į asmens duomenų apsaugą yra glaudžiai susijusi su teise į privatų gyvenimą ir yra iš jos kildinama. Sprendime *Volker und Markus Schecke ir Eifert* ESTT nurodė, kad teisė į asmens duomenų apsaugą glaudžiai susijusi su Chartijos 7 straipsnyje įtvirtinta teise į privatų gyvenimą, ir šių straipsnių turinį susiejo remdamasis EŽTT praktika. Šiuo aspektu jis nurodė, kad, pirma, Chartijos 7 ir 8 straipsniais pripažinta teisė į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis siejama su visa informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta, ir, antra, teisei į asmens duomenų apsaugą galimi taikyti apribojimai atitinka leidžiamus pagal EŽTK 8 straipsnį²⁶. Darytina išvada, kad Chartijos 7 ir 8 straipsniai yra taip glaudžiai susiję, jog juos galima pripažinti įtvirtinančiais teisę į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis. ESTT sprendime *Digital Rights Ireland ir Seitlinger ir kt.*²⁷ implicitiškai pritaikė teorinio atskyrimo kriterijų, pagal kurį privatumas apima bendrą teisę apsaugoti privačią erdvę nuo neteisėto kišimosi, o teisė į asmens duomenų apsaugą iš esmės yra „instrumentinė“, įpareigojanti laikytis tam tikrų pareigų asmens duomenis kontroliuojant ir juos tvarkant. Nors šios teisės tam tikra apimtimi susipina²⁸, tačiau darytina išvada, kad teisė į asmens duomenų apsaugą ir teisė į privatų gyvenimą daugiausia skiriasi saugomo objekto formavimu ir su tuo susijusiais teisiniais instrumentais, užtikrinančiais teisės įgyvendinimą.

Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte pateiktas asmens duomenų apibrėžimas. Kiekvienu konkrečiu atveju ESTT tenka vertinti, ar informacija, apie kurią kalbama byloje, laikytina asmens duomenimis. Šią sąvoką Teisingumo Teismas aiškina gana plačiai. ESTT yra konstatavęs, kad asmens

25 Plačiau: Agnė Kalinauskaitė ir Skirgailė Žalimienė, „Balanso paieška tarp pagrindinių žmogaus teisių ir vidaus rinkos laisvių Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje“, LVAT biuletenis, *Administracinės teisės doktrina* 32 (2016 m. liepa–gruodis).

26 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimo *Volker ir Markus Schecke GbR ir kt.*, sujungtos bylos C-92/09 ir C-93/09, EU:C:2010:662, 52 punktas.

27 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas *Digital Rights Ireland ir Seitlinger ir kt.*, sujungtos bylos C-293/12 ir C-594/12, EU:C:2014:238.

28 Alessandro Spina, „Risk Regulation of Big Data: Has the Time Arrived for a Paradigm Shift in EU Data Protection Law?“, *European Journal of Risk Regulation* 5, 2 (2014): 250. Plačiau apie teisės į asmens duomenų apsaugą ir teisės į privatų gyvenimą santykį žr.: Inga Jablonskaitė-Martinaitytė, „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnyje įtvirtinta teisė į asmens duomenų apsaugą ir jos užtikrinimas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje“, iš *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis: kolektyvinė monografija*, m. red. Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė (Vilniaus universiteto leidykla, 2019), 209–239.

duomenimis laikytini, pvz., biometriniai duomenys²⁹, darbo laiko sąrašuose pateikta informacija³⁰, mokestiniai duomenys³¹, IP adresai (įskaitant dinامينius IP adresus)³².

Nagrinėjant aktualių pagrindinių teisių suderinamumo problematiką, visų pirma pažymėtina, kad Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsnio (duomenų tvarkymas ir saviraiškos ir informacijos laisvė) 1 dalyje nustatyta pareiga suderinti teisę į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą su teise į saviraišką ir informacijos laisvę, o to paties reglamento 86 straipsnyje (duomenų tvarkymas ir visuomenės teisė susipažinti su oficialiais dokumentais) įtvirtinta galimybė valdžios institucijos arba viešosios įstaigos ar privačios įstaigos turimuose oficialiuose dokumentuose esančius asmens duomenis atskleisti, siekiant visuomenės teisę susipažinti su oficialiais dokumentais suderinti su teise į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą. Matyti, kad saviraiškos ir informacijos laisvė bei teisė į asmens duomenų apsaugą yra konkuruojantys interesai, o saviraiškos ir informacinė laisvė tam tikra prasme gali būti plačiau ginama nei teisė į asmens duomenų apsaugą. Tačiau tai reiktų patikrinti.

Pabrėžtina tai, kad Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsnyje, lyginant jį su minėtos Tarybos direktyvos 95/46/EB (ši direktyva panaikinta Bendrojo duomenų apsaugos reglamentu) 9 straipsniu, aiškiai minima informacijos laisvė, su kuria turi būti derinama teisė į asmens duomenų apsaugą. Kita vertus, minėtos direktyvos 37 konstatuojamojoje dalyje kalbama apie tai, kad tvarkant asmens duomenis žurnalistiniais arba literatūrinės ar meninės raiškos tikslais, ypač garsinėje ir vaizdinėje srityje, turėtų būti atleidžiama nuo kai kurių šios direktyvos reikalavimų, kad būtų galima suderinti pagrindines asmenų teises su informacijos laisve, ypač su teise gauti ir skleisti informaciją, kaip garantuojama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje. Vadinasi, Tarybos direktyvos 95/46/EB nuostatose, nors ir netiesiogiai, įtvirtinta informacijos laisvė – kaip konkuruojantis su teise į asmens duomenų apsaugą interesas.

Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsnyje, lyginant jį su minėtos Tarybos direktyvos 95/46/EB 9 straipsniu, įvestas duomenų tvarkymas akademinės saviraiškos tikslais – kaip daugelio asmens duomenų subjekto teisių netaikymo atvejis bei interesas, konkuruojantis su teise į asmens duomenų apsaugą. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad direktyvoje vartojama griežta formuluotė ir galima suprasti, jog konkuruojančių su teise į asmens duomenų apsaugą interesų sąrašas yra baigtinis bei įvardytas minėtos direktyvos 9 straipsnyje. O Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsnio formuluotė leidžia manyti, kad minėtų konkuruojančių interesų sąrašas galėtų būti traktuojamas kaip nebaigtinis.

29 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Huber*, C-524/06, EU:C:2008:724; 2013 m. spalio 17 d. sprendimas *Schwarz*, C-291/12, EU:C:2013:670; 2015 m. balandžio 16 d. sprendimas *Willems ir kt.*, C-446/12-449/12, EU:C:2015:238.

30 2013 m. gegužės 30 d. sprendimas *Worten*, C-342/12, EU:C:2013:355.

31 2015 m. spalio 1 d. sprendimas *Bara ir kt.*, C-201/14, EU:C:2015:638.

32 2016 m. spalio 19 d. sprendimas *Breyer*, C-582/14, EU:C:2016:779.

Teisės į asmens duomenų apsaugą ir teisės į saviraiškos ir informacijos laisvę ryšys yra dvejopas. Viena vertus, asmens duomenų apsaugą reglamentuojančiomis nuostatomis siekiama suderinti duomenų apsaugos lygį užtikrinant laisvą informacijos judėjimą, įskaitant saviraiškos laisvės kontekstą. Kita vertus, asmens duomenų apsaugą reglamentuojančioms nuostatomis įgyvendinti gali prireikti apriboti saviraiškos laisvę³³.

Pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį, jeje nustatytų teisių ir laisvių apribojimus galima taikyti, jeigu tokie apribojimai numatyti įstatyme, jeigu jais paisoma tokių teisių ir laisvių esmės ir jeigu jie, atsižvelgiant į proporcingumo principą, yra būtini ir iš tikrųjų atitinka ES pripažįstamo bendrojo intereso tikslus arba poreikį apsaugoti kitų teises ir laisves³⁴. Taigi Chartijoje numatyta bendra formulė, kuria reikėtų vadovautis, siekiant taikyti bet kurios pagrindinės teisės ribojimą, kita vertus, reikėtų turėti omenyje ir ESTT suformuluotą proporcingumo principo teisinį turinį, kuris turėtų praversti kiekvienos kolizijos tarp pagrindinių teisių atvejų.

2.1. Teisės į duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės santykis

Teisės į duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės kolizija ne tik akcentuojama Bendrajame duomenų apsaugos reglamente, bet ir teisminėje praktikoje susiduriame su šių pagrindinių teisių kolizija. Saviraiškos laisvė, kaip esminis demokratinės ir pliuralistinės visuomenės pagrindas, atspindintis vertybes, kuriomis pagal Europos Sąjungos sutarties (toliau – ESS) 2 straipsnį grindžiama Sąjunga, yra pagrindinė teisė, užtikrinama Chartijos 11 straipsnyje³⁵. Saviraiškos laisvės apsauga įtvirtinta Chartijos 11 straipsnyje (saviraiškos ir informacijos laisvė). Ši teisė apima laisvę turėti savo įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijoms nekludant ir nepaisant valstybių sienų. Reikia pripažinti, kad saviraiškos laisvės (įtvirtinta ir EŽTK 10 straipsnyje) teisinį turinį teismų jurisprudencijoje labiausiai išplėtojęs yra EŽTT. Iš ESTT praktikos matyti, kad saviraiškos laisvei taip pat gali būti taikomi ribojimai³⁶.

Chartijos 11 straipsnis glaudžiai susijęs su EŽTK 10 straipsniu. Pagal EŽTK 10 straipsnio 1 dalį, kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus; tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Kaip jau minėta, pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį, jeje nurodytų teisių, atitinkančių EŽTK garantuojamas teises,

33 Steve Peers et al., *The EU Charter of fundamental rights, A commentary* (Oxford: Hart Publishing, 2014), 231.

34 Žr., *inter alia*, 2014 m. balandžio 8 d. sprendimo *Digital Rights Ireland ir kt.*, C293/12 ir C594/12, EU:C:2014:238, 38 punktą. 52 straipsnio 1 dalies formuluotė iš esmės pagrįsta ankstesne ESTT jurisprudencija (žr., *inter alia*, 2000 m. balandžio 13 d. sprendimo *Karlsson ir kt.*, C292/97, EU:C:2000:202, 45 punktą), kuri savo ruožtu grindžiama EŽTT praktika. Žr. Lenaerts, *supra note*, 6.

35 2011 m. rugsėjo 6 d. sprendimo *Patriciello*, C163/10, EU:C:2011:543, 31 punktą, 2020 m. balandžio 23 d. sprendimo *NH prieš Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford*, C507/18, EU:C:2020:289, 48 punktą.

36 Žr. 2001 m. kovo 6 d. sprendimo *Connolly / Komisija*, C274/99 P, EU:C:2001:127, 40 punktą.

esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Todėl apribojimais, kuriuos galima teisėtai nustatyti Chartijos 11 straipsnyje garantuojamai teisei, negali būti didesni už EŽTK 10 straipsnio 2 dalyje numatytus apribojimus, kitaip tariant, jie turi būti nustatomi įstatymu ir būtini demokratinėje visuomenėje kitų asmenų garbei ir teisėms apsaugoti. Ši taisyklė taikoma būtent Chartijos 11 straipsnyje įtvirtintai saviraiškos laisvei, taip pat, remiantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, ir Chartijos 8 straipsnyje įtvirtintai teisei į asmens duomenų apsaugą.

Taip pat ir iš EŽTT jurisprudencijos darytina išvada, saviraiškos laisvė nėra absoliuti teisė ir jos įgyvendinimas susijęs su pareigomis ir atsakomybe³⁷.

Teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės santykis pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją

Kadangi Chartijos 11 straipsnis sietinas su EŽTK 10 straipsniu, o pagrindinių teisių esmė ir taikymo sritis nustatoma ne tik remiantis EŽTK ir jos protokolų tekstais, bet ir EŽTT jurisprudencija³⁸, tai būtina atsižvelgti į EŽTT jurisprudenciją, susijusią su teisės į privataus gyvenimo gerbimą (jau minėta, kad, pagal EŽTT jurisprudenciją, teisė į privataus gyvenimo gerbimą apima teisę į asmens duomenų apsaugą) ir saviraiškos laisvės santykiu (EŽTK 10 straipsnis).

Visų pirma pabrėžtina, kad EŽTT laikosi nuostatos, jog privataus gyvenimo sąvoka, kaip apibrėžta Konvencijos 8 straipsnyje, yra plati ir apima daugelį aspektų, susijusių su asmens tapatybe, pavyzdžiui, asmens vardą ar atvaizdą, taip pat asmens fizinį ir psichologinį vientisumą³⁹. Asmens duomenų apsauga (pavyzdžiui, medicini-

37 Pagal EŽTK 10 straipsnio 2 dalį, leidžiami apribojimai, kuriais siekiama apsaugoti kitų asmenų garbę ar teises, jeigu jie nustatyti įstatyme ir yra būtini demokratinėje visuomenėje. Pavyzdžiui, byloje *Vejdeland ir kt. prieš Švediją* grupė asmenų apkaltinti lankstinukų, kuriuose buvo niekinami homoseksualai, platinimu mokykloje. EŽTT nustatė, kad EŽTK 10 straipsnio 1 dalyje garantuojamos žodžio laisvės apribojimas buvo pateisinamas pagal EŽTK 10 straipsnio 2 dalį. EŽTT pabrėžė pareigą kuo labiau vengti pareiškimų, kurių įžeidžiantis pobūdis kitų asmenų atžvilgiu yra nepateisinamas ir kurie reiškia išpuolį prieš jų teises (2012 m. vasario 9 d. EŽTT sprendimo *Vejdeland ir kt. prieš Švediją*, pareiškimo Nr. 1813/07, 47–60 punktai). Pastebėtina, kad ESTT formuoja analogišką praktiką dėl saviraiškos laisvės ribojimų. Puikus pavyzdys – ESTT sprendimas byloje *NH prieš Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford*. Prejudiciniai klausimai buvo pateikti pagrindinėje byloje, kuri susijusi su NH pasakymais radijuje, kad jis nesamdytų homoseksualaus asmens į savo advokatų kontorą ir nenorėtų naudotis tokių asmenų paslaugomis. Konkrečiu atveju galėjo būti nuoroda į konkretų asmenį, atskleidžiant jo duomenis, šią aplinkybę turėtų nustatyti nacionalinis teismas. ESTT pabrėžė, jog darbdavys negali ginti savo pareiškimų, kad jis nesamdytų homoseksualių asmenų arba neįgalųjų, krikščionių, musulmonų arba žydų, pasiremdamas žodžio laisve. Darydamas tokį pareiškimą, darbdavys neįgyvendina savo teisės į žodžio laisvę (2020 m. balandžio 23 d. ESTT sprendimas *NH prieš Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford*, C-507/18, EU:C:2020:289).

38 Chartijos 52 straipsnio (teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas) išaiškinimas. *Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai*, OL L 303, 2007, 17.

39 Žr.: 2004 m. birželio 24 d. sprendimo byloje *von Hannover prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 59320/00, 50 punktą; 2017 m. sausio 24 d. sprendimo *Paradiso ir Campanelli prieš Italiją* byloje Nr. 25358/12 159 punktą.

ninių duomenų ir kt.) yra ypač svarbi asmeniui naudojantis Konvencijos 8 straipsnyje garantuojama teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. Nors pagrindinis EŽTK 8 straipsnio tikslas iš esmės yra ginti asmenį nuo savavališko valstybės institucijų kišimosi, iš valstybės reikalaujama ne tik susilaikyti nuo tokio kišimosi. Greta šio pirmiausia negatyvaus įsipareigojimo valstybės turi ir pozityviausias pareigas, abiem atvejais turi būti užtikrinama teisinga pusiausvyra tarp konkuruojančių asmens ir visos visuomenės interesų⁴⁰. Be to, išlaikant šią pusiausvyrą, 8 straipsnio 2 dalyje paminėti tikslai gali turėti tam tikros reikšmės. EŽTT laikosi nuostatos, kad reikia iš esmės skirti faktų (netgi prieštarinių), galinčių prisidėti prie diskusijos demokratinėje visuomenėje, skelbimą nuo pigaus turinio teiginių apie asmens privatų gyvenimą kūrimo⁴¹. EŽTT yra nustatęs kriterijus, kuriais vadovaudamasis sprendžia dėl būtinumo, kai ieškoma pusiausvyros tarp teisės į privatų gyvenimą ir saviraiškos laisvės, t. y. ar prisidedama prie viešojo intereso diskusijos; asmens, su kuriuo susijusi informacija, žinomumas; naujienų pranešimo tema; ankstesnis asmens, apie kurį skleidžiama informacija, elgesys; informacijos turinys, forma ir pasekmės ir, kai tai tinka, situacija, kurioje buvo renkama bei skleidžiama informacija. Kai nagrinėjamas skundas pagal Konvencijos 10 straipsnį, EŽTT taip pat analizuoja, kokiū būdu gauta informacija, koks jos tikslumas, žurnalistams ar leidėjams skirtos sankcijos apimtis.

EŽTT yra išaiškinęs, kad saviraiškos laisvė apima teisę skleisti informaciją ir idėjas, ir ne tik tas, kurios yra palankios ir neįžeidžiančios, bet ir tą informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinanti ar trikdanti visuomenę arba jos dalį. EŽTT jurisprudencijoje saviraiškos laisvė buvo vertinama reklamos, lankstinukų, meninės išraiškos kūrinių ir kt. kontekste.

Alkaya prieš Turkiją byloje EŽTT nagrinėjo namų adreso atskleidimo nesuderinamumą su EŽTK 8 straipsniu klausimą. EŽTT nurodė, kad gyvenamosios vietos pasirinkimas yra iš esmės privatus dalykas ir tokio pasirinkimo laisvas įgyvendinimas yra asmeninės autonomijos, saugomos Konvencijos 8 straipsnio, neatskiriama dalis. Tad asmens namų adresas yra asmeniniai duomenys ar informacija, patenkanti į asmens privataus gyvenimo sritį, ir dėl to yra saugotinas taip pat, kaip ir asmens privatus gyvenimas. EŽTT nagrinėjo, ar valstybė nustatė tinkamą pusiausvyrą tarp pareiškėjos teisės į jos privataus gyvenimo apsaugą ir priešingos šalies teisės į saviraiškos laisvę pagal Konvencijos 10 straipsnį. Pareiškėja skundėsi, kad buvo atskleistas jos namų adresas. Byloje nebuvo įrodymų, kurie galėtų pateisinti pareiškėjos namų adreso atskleidimą be jos sutikimo viešojo intereso pagrindais. Be to, nacionaliniai teismai net ir neieškojo pusiausvyros tarp konkuruojančių interesų, pažymėję, kad pareiškėja yra gerai žinoma ir jos namų adreso atskleidimas nedaro jos taikiniu ir nepažeidžia jos asmens teisių. Nacionaliniai teismai taip pat neatsižvelgė į pasekmes to, kad pareiškėjos namų adresas buvo atskleistas nacionaliniame laikraštyje praėjus

40 Žr. *von Hannover prieš Vokietiją* 57 punktą.

41 *Ibid*, 63 punktas.

vos kelioms dienoms nuo įsilaužimo į jos namus, nepaisant to, jog ji skundėsi dėl asmenų, kurie pasirodė priešais jos namus, netinkamo elgesio ir dėl to padidėjusio nesaugumo jausmo. Teismas konstatavo, jog nacionaliniai teismai nesuteikė pakankamos ir veiksmingos apsaugos pareiškėjos privačiam gyvenimui⁴².

EŽTT *Høiness prieš Norvegiją* byloje vertino, ar valstybė užtikrino teisingą pusiausvyrą tarp pareiškėjos teisės į privataus gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį ir internetinės naujienų agentūros bei diskusijų forumo rengėjo teisės į saviraiškos laisvę, garantuojamą Konvencijos 10 straipsnyje. Pareiškėja buvo žinoma teisininkė Norvegijoje. Po laikraštyje publikuoto straipsnio apie jos santykius su vyresniu našliu, iš kurio pareiškėja ateityje turėtų paveldėti turtą, interneto naujienų portalas pradėjo atvirą diskusiją šia tema. Į forumą buvo galima patekti per laikraščio interneto portalą. Diskusijoje apie pareiškėją buvo išreikštos vulgarios, seksistinio pobūdžio pastabos. Po pranešimo interneto portale komentarai buvo ištrinti, o vienas komentaras ištrintas moderatoriaus iniciatyva. Pareiškėja po nesėkmingo bylinėjimosi valstybėje kreipėsi į EŽTT ir, vadovaudamasi Konvencijos 8 straipsniu, teigė, jog buvo pažeista jos teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir vietos valdžios institucijos šią teisę nepakankamai apsaugojo. Naujienų portalas buvo sukūręs moderatorių, stebinčių turinį, sistemą, skaitytojai interneto portale galėjo reaguoti į netinkamus komentarus, taip pat įspėjimas galėjo būti pateikiamas ir kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, elektroniniu paštu. Aptariamam atveju moderatoriai nepastebėjo dviejų iš ginčo komentarų, tačiau po trylikos minučių, kai buvo pranešta apie juos, komentarai buvo ištrinti. Kitas komentaras ištrintas moderatoriaus iniciatyva. Atlikę bendrą situacijos tyrimą ir įvertinę priemones, kurių imtasi stebint diskusijų forumo komentarus ir konkrečius atsakymus į pareiškėjos pranešimus, nacionaliniai teismai įvertino, kad naujienų portalo įmonė ir naujienų portalo redaktorius elgėsi tinkamai. EŽTT įvertino, kad nacionaliniai teismai atsižvelgė į svarbius bylai aspektus ir, neviršydami savo kompetencijos ribų, nustatė tinkamą pusiausvyrą tarp pareiškėjos ir naujienų portalo bei diskusijų forumo rengėjo teisių. EŽTT nenustatė pagrindo keisti nacionalinių teismų vertinimą⁴³.

Vienas esminių pusiausvyros tarp teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės nustatymo kriterijų – tai, ar saviraiškos laisvė padeda skatinti diskusijas bendrais viešojo intereso klausimais, buvo aktualus ir *Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją* byloje⁴⁴, kurioje vertintas draudimas masiškai platinti informaciją apie fizinių asmenų apmokestinamąsias pajamas. Šiuo atveju įmonių pareiškėjų surinktuose, tvarkytuose ir laikraštyje paviėšintuose duomenyse buvo pateikta informacija apie apmokestinamąsias darbo ir kapitalo pajamas bei apmokestinamąjį grynąjį turtą, tad ji aiškiai susijusi su asmenų privačiu gyvenimu,

42 EŽTT 2012 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Alkaya prieš Turkiją*, pareiškimo Nr. 42811/06.

43 EŽTT 2019 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Høiness prieš Norvegiją*, pareiškimo Nr. 43624/14.

44 EŽTT 2017 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Satakunnan Markkinapörssi Oy ir Satamedia Oy prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 931/13.

nepaisant to, kad pagal Suomijos teisę duomenys galėjo būti visuomenei pasiekiami. EŽTT pažymėjo, kad Duomenų apsaugos tarybos sprendimas uždrausti mokestinių duomenų tvarkymą riboja įmonių pareiškėjų teisę skleisti informaciją pagal Konvencijos 10 straipsnį. Ribojimas buvo nustatytas įstatyme – susijusio asmens duomenų apsaugos įstatymo nuostatų bei išimties dėl žurnalistinės veiklos, kuria įmonės pareiškėjos siekė remtis. Įmonės pareiškėjos turėjo žinoti, kad masinis duomenų rinkimas ir skleidimas gali būti nelaikomas tvarkymu „tiktaik“ žurnalistiniams tikslams ir kad ribojimas siekė teisėto tikslo apsaugoti kitų asmenų reputaciją ir teises. Taip pat Teismas pažymėjo, kad nors žurnalistai turi laisvę pasirinkti naujienas, su kuriomis ir kaip jie dirbs, ši laisvė nėra be atsakomybės. Žurnalistai turėjo nurodyti, kad informacija buvo renkama žurnalistiniais tikslais ir kad ji nebus publikuojama sąrašo forma.

Įdomus aspektas šioje byloje yra tai, kad nors su asmenimis susijusi informacija buvo viešai prieinama, tačiau jos prieigai taikytos specialios taisyklės ir saugikliai. Teismo nuomone, tai, kad pagal nacionalinę teisę duomenys buvo prieinami visuomenei, savaime nereiškia, jog jie gali būti publikuojami neribota apimtimi. Valstybės atsakovės valdžios institucijos turėjo plačią vertinimo laisvę sprendamos, kaip nustatyti teisingą pusiausvyrą tarp atitinkamų teisių pagal Konvencijos 8 ir 10 straipsnį.

Teismas nurodė, kad, vertindami santykį tarp aktualių teisių, nacionaliniai teismai siekė nustatyti pusiausvyrą tarp saviraiškos laisvės ir teisės į privatumą, įtvirtintus duomenų apsaugos įstatymuose.

Svarbu ir tai, kad mokestinių duomenų viešinimas tokiu būdu ir apimtimi (neapdoroti duomenys buvo viešiniami katalogais, beveik pažodžiui) neprisidėjo prie viešojo intereso diskusijos ir kad pareiškėjai negalėjo įrodyti, jog duomenų viešinimas buvo atliktas vien tik žurnalistiniais tikslais pagal nacionalinę ir ES teisę. Taigi nacionaliniai teismai pagrįstai nustatė, kad ribojimas, dėl kurio buvo skundžiamasi, buvo būtinas demokratinėje visuomenėje ir kad valstybės atsakovės institucijos veikė neperžengdamos savo vertinimo laisvės ribų, nustatydamos teisingą pusiausvyrą tarp konkuruojančių interesų.

Byloje *Biriuk prieš Lietuvą*⁴⁵ pareiškėjas prašė, kad dienraštis atlygintų nuostolius, jo patirtus paskelbus straipsnį, kuriame buvo nurodyta, jog pareiškėjas yra užsikrėtęs ŽIV. Šią informaciją tariamai patvirtino vietos ligoninės gydytojai. EŽTT nemanė, kad atitinkamas straipsnis padėjo skatinti diskusijas viešojo intereso klausimais, ir pakartojo, jog asmens duomenų, visų pirma medicininių duomenų, apsauga yra labai svarbi asmeniui siekiant tinkamai naudotis teise į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, kaip nustatyta EŽTK 8 straipsnyje. Teismas ypatingą dėmesį atkreipė į tai, kad, kaip nurodoma dienraščio straipsnyje, ligoninės gydytojai informaciją apie pareiškėjo ŽIV infekciją pateikė akivaizdžiai pažeisdami savo pareigą išsaugoti medicinos paslaptį. Todėl valstybė nesugebėjo užtikrinti pareiškėjo teisės į privataus gyvenimo gerbimą apsaugos. Teismas nusprendė, kad EŽTK 8 straipsnis buvo pažeistas.

45 2008 m. lapkričio 25 d. EŽTT sprendimas *Biriuk prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 23373/03.

Kalbėdamas apie priegią prie valdžios institucijų turimos medžiagos apie asmenį, išskyrus informaciją, susijusią su nacionaliniu saugumu, EŽTT yra pripažinęs, kad asmenų siekis susipažinti su informacija apie jų vaikystę ir vystymąsi⁴⁶, taip pat informacija apie jų sveikatą⁴⁷ yra gyvybiškai svarbus. Valstybės pareiga yra sukurti efektyvią ir prieinamą procedūrą, kuri padėtų suinteresuotiems asmenims susipažinti su reikalinga informacija⁴⁸. 2009 m. spalio 27 d. sprendime byloje *Haralambie prieš Rumuniją*⁴⁹ Teismas išplėtė šią pareigą, nurodydamas, kad tokia informacija apima ir duomenis apie asmenį, kuriuos kaupė saugumo tarnybos totalitarinio režimo metu.

Joanna Szulc prieš Lenkiją byloje EŽTT nagrinėjo aplinkybes, kai pareiškėja penkis kartus kreipėsi į Nacionalinio atminimo institutą su prašymu leisti jai susipažinti su visa medžiaga, susijusia su ja, kuri buvo surinkta saugumo tarnybų. Visi pareiškėjos prašymai buvo atmetami, ir tik 2011 m. rugpjūčio 22 d. jai buvo leista susipažinti su visais dokumentais, susijusiais su ja. Teismas pripažino, jog valstybė neįvykdė savo pareigos nustatyti efektyvią ir prieinamą procedūrą, dėl to pareiškėja neturėjo galimybės susipažinti su apie ją sukaupta informacija ir, remdamasi ja, paneigti jai mestus kaltinimus, t. y. paneigti bendradarbiavimą su saugumo tarnybomis. Daugiau nei dešimties metų laikotarpis, per kurį pareiškėja bandė gauti priegią prie informacijos, negali būti laikomas pagrįstu. Taigi Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis⁵⁰.

Apibendrinant EŽTT jurisprudenciją, kurioje koreliuoja teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvė, pasakytina, kad EŽTT pirmiausia vertina, ar valstybės teismas ieškojo pusiausvyros tarp minėtų konkuruojančių interesų, ar ne. Jei tokios pusiausvyros teismas neieškojo, atsiranda pagrindas konstatuoti, kad valstybės teismas nesuteikė veiksmingos ir pakankamos apsaugos privačiam gyvenimui. Ir EŽTT, ir nacionaliniai teismai, nustatydami pusiausvyrą tarp minėtų konkuruojančių interesų, remiasi tais pačiais teisės ar laisvės ribojimo būtinumą pagrindžiančiais kriterijais. Atrodo, kad valstybės teismai, siekdami pateisinti teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimą, per daug eskaluoja asmens, su kuriuo susijusi informacija, žinomumo kriterijų. Vienas iš esminių pusiausvyros tarp teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės nustatymo kriterijų – ar saviraiškos laisvė padeda skatinti diskusijas bendrais viešojo intereso klausimais bei galimybė įrodyti, kad duomenų viešinimas buvo atliktas vien tik žurnalistiniais tikslais pagal nacionalinę ir ES teisę.

46 Žr.: 1989 m. liepos 7 d. sprendimą byloje *Gaskin prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 10454/83; 2002 m. rugsėjo 24 d. sprendimą byloje *M. G. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 39393/98.

47 Žr. 1998 m. vasario 19 d. sprendimą byloje *Guerra ir kt. prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 14967/89.

48 Žr. 1998 m. birželio 9 d. sprendimą byloje *McGinley and Egan prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 21825/93 ir Nr. 23414/94.

49 2009 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Haralambie prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 21737/03.

50 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Joanna Szulc prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 43932/08.

Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės santykis pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją

Kaip jau minėta, asmens duomenų apsaugos ir saviraiškos laisvės santykis reglamentuojamas Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsniu ir numatyta pareiga valstybėms narėms suderinti teisę į asmens duomenų apsaugą su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais. Pagal to paties straipsnio 2 dalį, duomenų tvarkymui žurnalistikos arba akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais valstybės narės numato šio reglamento nuostatų išimtis arba nuo jų nukrypti leidžiančias nuostatas, jei jos yra būtinos, kad teisė į asmens duomenų apsaugą būtų suderinta su saviraiškos ir informacijos laisve⁵¹.

Saviraiškos pavyzdžiai, kuriuos apima saviraiškos laisvės samprata pagal ES teisę, yra asmeniniai komentarai arba komentarai apie viešuosius reikalus, agitacija, diskusija apie žmogaus teises, žurnalistika, moksliniai tyrimai, etninės, kultūrinės ir religinės tapatybės išraiška, meninė raiška, reklama.

Buivids byloje ESTT nagrinėjo prejudicinį klausimą, ar minėtos Direktyvos 95/46 9 straipsnį reikia aiškinti taip, kad policijos nuovadoje parodymus imančių policijos darbuotojų filmavimą ir taip parengto vaizdo įrašo paskelbimą interneto svetainėje, kurioje naudotojai gali įkelti, žiūrėti vaizdo įrašus ir jais dalytis, galima laikyti asmens duomenų tvarkymu žurnalistiniais sumetimais. Kitaip tariant, ESTT šioje byloje aiškino duomenų tvarkymo žurnalistiniais tikslais – kaip daugelio asmens duomenų subjekto teisių netaikymo atvejo – teisinį turinį. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog šios direktyvos 9 straipsnyje numatytos išimtis ir nukrypti leidžiančios nuostatos taikomos ne tik visuomenės informavimo įmonėms, bet ir bet kuriam asmeniui, užsiimančiam žurnalistikos veikla⁵², ir šias nuostatas galima taikyti tik tada, jeigu paaiškėtų, jog jos būtinos siekiant suderinti dvi pagrindines teises: teisę į privataus gyvenimo apsaugą ir teisę į saviraiškos laisvę⁵³.

Anot Teisingumo Teismo, tai, kad S. Buivids'as nėra profesionalus žurnalistas, nereiškia, jog aptariamo vaizdo įrašo parengimui ir jo paskelbimui vaizdo įrašų interneto svetainėje negalima taikyti šios nuostatos. Kita vertus, ne bet kokia internete

51 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kurią panaikino minėtas Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 9 straipsnyje (asmens duomenų tvarkymas ir laisvė reikšti savo mintis ir įsitikinimus) taip pat buvo nustatyta, kad valstybės narės numato įvairias išimtis arba apribojimus, susijusius su duomenų apsauga, įskaitant pagrindinės teisės į privatumą, apribojimus; tokios išimtis turi būti numatomos tik žurnalistiniais sumetimais arba meninės ar literatūrinės raiškos tikslais, kurie atitinka pagrindinės teisės į saviraiškos laisvę turinį, ir, jeigu tokios išimtis yra būtinos, teisę į privatumą suderinti su saviraiškos laisvę reglamentuojančiomis taisyklėmis.

52 Žr. 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimą byloje *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia*, C73/07, EU:C:2008:727.

53 Žr. sprendimo byloje *Satakunnan Markkinapörssi ir Satamedia* 55 punktą.

paskelbta informacija, kurioje yra asmens duomenų, patenka į sąvoką žurnalistikos veikla ir dėl to jai taikomos išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos, numatytos Direktyvos 95/46 9 straipsnyje. Kaip vieną iš pagrindinių kriterijų, padėsiančių nustatyti, ar konkrečiu atveju veikla galėjo būti įvardyta kaip žurnalistikos veikla, Teisingumo Teismas įvardijo vienintelio tikslo sleisti visuomenei informaciją, nuomones ar idėjas siekimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų patikrinti, ar duomenų surinkimas ir paskelbimas konkrečiu atveju atitiko šį kriterijų. Tokiu atveju, jeigu paaiškėtų, kad vienintelis aptariamo vaizdo įrašo parengimo ir paskelbimo tikslas – atskleisti visuomenei informaciją, nuomones arba idėjas, valstybės narės teismas turėtų įvertinti, ar išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos, numatytos Direktyvos 95/46 9 straipsnyje, yra būtinos siekiant teisę į privatų gyvenimą suderinti su saviraiškos laisvę reglamentuojančiomis taisyklėmis ir ar šios išimtys ir nukrypti leidžiančios nuostatos taikomos tik tiek, kiek būtina reikia⁵⁴.

Tietosuojavaltuutettu prieš Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy byloje ESTT prašyta išaiškinti Direktyvos 95/46 9 straipsnį ir apibūdinti teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės santykį. Byloje susiklostė tokia situacija, kai Suomijoje veikianti bendrovė *Markkinapörssi* rinko iš Suomijos mokesčių institucijų viešus duomenis ir leidiniuose skelbė 1,2 mln. fizinių asmenų, kurių pajamos yra didesnės nei nustatytas dydis, vardus bei pavardes, kapitalo pajamas, darbo pajamas ir informaciją apie jų turto mokesčius. Ši bendrovė perleido tiems patiems akcininkams priklausančiai bendrovei *Satamedia* minėtuose leidiniuose paskelbtus asmens duomenis su tikslu juos platinti per SMS sistemą. Iš privačių asmenų buvo gauti skundai dėl jų privataus gyvenimo pažeidimo. Pirmiausia Teisingumo Teismas nustatė, kad nurodyti duomenys, t. y. daugiau nei nustatytas dydis pajamų gaunančių asmenų vardai ir pavardės bei jų darbo ir kapitalo pajamos, yra asmens duomenys minėtos direktyvos 2 straipsnio a punkto prasme, nes jie yra informacija, susijusi su asmeniu, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta (35 punktas).

Teisingumo Teismas paaiškino, kad iš Direktyvos 1 straipsnio matyti, jog ja siekiama, kad sudarydamos sąlygas asmens duomenims laisvai judėti valstybės narės užtikrintų fizinių asmenų pagrindinių teisių ir laisvių, ypač jų privataus gyvenimo, apsaugą tvarkant minėtus duomenis. Tačiau šio tikslo negalima siekti neatsižvelgiant į tai, kad minėtas pagrindines teises reikia tam tikru mastu derinti su saviraiškos laisve. Siekiant suderinti šias dvi pagrindines teises direktyvos prasme, valstybės narės įpareigojamos numatyti tam tikras nuo duomenų apsaugos, taigi ir nuo pagrindinės teisės į privatų gyvenimą, nukrypstančias nuostatas ir apribojimus. Tokios nukrypstančios nuostatos privalo būti numatytos tik žurnalistikos arba meninės ar literatūrinės raiškos tikslais, kurie susiję su pagrindine teise į saviraiškos laisvę, ir tik tuo atveju, jei jos reikalingos suderinti teisę į privatų gyvenimą su saviraiškos laisvę reglamentuojančiomis taisyklėmis (51–55 punktai).

54 ESTT 2019 m. vasario 14 d. sprendimas byloje *Buivids*, C-345/17, EU:C:2019:122.

Teisingumo Teismas nurodė, kad siekiant atsižvelgti į saviraiškos laisvės svarbą visai demokratinei bendruomenei reikia, pirma, su ja susijusias sąvokas, įskaitant žurnalistiką, aiškinti plačiai. Antra, siekiant subalansuotos šių dviejų pagrindinių teisių pusiausvyros, pagrindinės teisės į privatų gyvenimą apsauga reikalauja, kad nuo pirmiau nurodytų direktyvos skirniuose numatytų duomenų apsaugos nukrypstančios nuostatos ir apribojimai griežtai atitiktų būtinumo sąlygą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismo požiūriu Direktyvos 9 straipsnyje numatytos išimties ir leidimai nukrypti taikomi ne tik visuomenės informavimo įmonėms, bet ir bet kuriam asmeniui, susijusiam su žurnalistika, o tai, jog viešų duomenų skelbimu siekiama pelno, *a priori* nepanaikina galimybės šią veiklą laikyti tik žurnalistikos tikslais vykdoma veikla. Be to, sutvarkytų duomenų perdavimo laikmena, nesvarbu, ar ji būtų klasikinė, kaip antai popierius arba radijo bangos, ar elektroninė, kaip antai internetas, neturi lemiamos reikšmės vertinant, ar veikla vykdoma „tik žurnalistikos tikslais“⁵⁵. Taigi ESTT šioje byloje vėl sprendė klausimą, ar duomenų rinkimą ir skelbimą konkrečiu atveju galima laikyti asmens duomenų tvarkymu žurnalistiniais tikslais, bei akcentavo esminį šiuo atveju kriterijų, išplaukiantį iš EŽTT jurisprudencijos, kad bendrovė turi turėti tikslą – atskleisti visuomenei informaciją, nuomones arba idėjas, nepaisant šiuo tikslu joms teikti naudojamų priemonių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ESTT šioje byloje nagrinėjo teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės santykį, tačiau teisės į asmens duomenų apsaugą turinį vertino teisės į privatų gyvenimą apsaugos kontekste, tai reiškia, jog buvo vadovautasi EŽTT suformuluotais standartais šioje srityje.

2.2. Teisės į asmens duomenų apsaugą ir informacijos laisvės santykis

Chartijos 11 straipsnyje ir EŽTK 10 straipsnyje numatyta informacijos laisvė apsaugoma teisė ne tik skleisti, bet ir gauti informaciją. Aiškindamas šios teisės turinį, EŽTT laikosi nuostatos, kad visuomenė turi teisę gauti visuotinės svarbos informaciją, todėl praktika šioje srityje daigiau plėtojama atsižvelgiant į žurnalistinę ar jai panašią veiklą, kuria siekiama perduoti informaciją ir idėjas tokiais klausimais⁵⁶.

ES teisėje informacijos laisvė siejama su skaidrumo principu ir teise susipažinti su oficialiais dokumentais. Skaidrumo principas numatytas ES sutarties 1 ir 10 straipsniuose ir SESV 15 straipsnio 1 dalyje⁵⁷. Reglamento (EB) Nr. 1049/2001 2 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad skaidrumas leidžia piliečiams artimiau dalyvauti sprendimų priėmimo procese bei garantuoja didesnę valdymo teisėtumą ir veiksmingumą, aukštesnę atskaitomybę piliečiui mastą demokratiniame sistemoje.

55 ESTT 2008 m. gruodžio 16 d. didžiosios kolegijos sprendimas byloje *Tietosuojavaltuutettu prieš Satakunnan Markkinapörssi Oy, Satamedia Oy*, C-73/07, EU:C:2008:727.

56 Žr., pvz.: 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimą byloje *Observer ir Guardian prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 13585/88; 1992 m. birželio 25 d. sprendimą byloje *Thorge ir Thorgeirson prieš Islandiją*, pareiškimo Nr. 13778/88.

57 Europos Sąjungos sutartis ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo sutartis (SESV), OL C 326, 2012.

ES teisėje teisė susipažinti su dokumentais garantuojama Reglamente (EB) Nr. 1049/2001 dėl galimybės visuomenei susipažinti su Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentais (*Galimybės susipažinti su dokumentais reglamentas*)⁵⁸. Chartijos 42 straipsnyje ir SESV 15 straipsnio 3 dalyje ši teisė susipažinti buvo praplėsta ir apima teisę susipažinti su Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų dokumentais bet kokių pavidalu. Pagal Chartijos 52 straipsnio 2 dalį, teisė susipažinti su dokumentais taip pat įgyvendinama laikantis SESV 15 straipsnio 3 dalyje numatytų sąlygų ir ribų. Ši teisė derinama su teise į duomenų apsaugą. Jeigu susipažinus su dokumentu būtų atskleisti kitų asmenų asmens duomenys, kiltų pavojus, kad teisė į asmens duomenų apsaugą būtų pažeista. Kaip jau minėta, asmens duomenų apsaugos ir informacijos laisvės santykis reglamentuotas Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 85 straipsniu, o šio reglamento 86 straipsnyje (duomenų tvarkymas ir visuomenės teisė susipažinti su oficialiais dokumentais) įtvirtinta galimybė valdžios institucijos arba viešosios įstaigos ar privačios įstaigos turimuose oficialiuose dokumentuose esančius asmens duomenis atskleisti, siekiant visuomenės teisę susipažinti su oficialiais dokumentais suderinti su teise į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą.

Akivaizdu, kad būtina išlaikyti teisės susipažinti su valdžios institucijų turimais dokumentais arba informacija ir asmenų, kurių duomenys pateikiami prašomuose dokumentuose, teisės į asmens duomenų apsaugą pusiausvyrą.

Teisės į asmens duomenų apsaugą (teisė į privataus gyvenimo gerbimą) ir informacijos laisvės santykis pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją

Byloje *Komisija prieš Bavarian Lager*⁵⁹ ESTT apibrėžė asmens duomenų apsaugos taikymo sritį atsižvelgdamas į galimybę susipažinti su ES institucijų dokumentais ir apibūdino reglamentų (EB) Nr. 1049/2001 (*Galimybės susipažinti su dokumentais reglamentas*) ir Nr. 45/2001 (*Duomenų apsaugos reglamentas*) ryšį. Įmonė *Bavarian Lager* į Jungtinę Karalystę importuoja Vokietijoje pagamintą ir į butelius išpilstytą alų ir susiduria su tam tikrais sunkumais. Reaguodama į *Bavarian Lager* skundą, Europos Komisija nusprendė iškelti Jungtinei Karalystei bylą dėl įsipareigojimų nevykdymo, kurioje Jungtinė Karalystė buvo įpareigota pakeisti ginčijamas teisės aktų nuostatas ir suderinti jas su ES teise. Tuomet *Bavarian Lager* paprašė, kad Europos Komisija, be kitų dokumentų, pateiktų posėdžio, kuriame dalyvavo Komisijos, Britanijos valdžios institucijų ir *Confédération des Brasseurs du Marché Commun* (CBMC) atstovai, protokolo kopiją. Komisija sutiko atskleisti tam tikrus posėdžio dokumentus, tačiau išbraukė penkias protokole nurodytas pavardes. 2004 m. kovo 18 d. sprendimu

58 2001 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1049/2001 dėl galimybės visuomenei susipažinti su Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos dokumentais, OL L 145, 2001.

59 2010 m. birželio 29 d. ESTT sprendimo *Europos Komisija prieš The Bavarian Lager Co. Ltd.*, C-28/08 P, ECLI:EU:C:2010:378, 60, 63, 76, 78 ir 79 punktai.

Komisija atmetė naują *Bavarian Lager* prašymą pateikti išsamų posėdžio protokolą ir šiuo atveju ji visų pirma rėmėsi minėtų asmenų privataus gyvenimo apsauga, kurią garantuoja Duomenų apsaugos reglamentas. *Bavarian Lager* nebuvo patenkinta tokiu Komisijos atsakymu ir pareiškė ieškinį pirmosios instancijos teisme, kuris 2007 m. lapkričio 8 d. sprendimu (byloje *Bavarian Lager prieš Komisiją*, T-194/04) panaikino Komisijos sprendimą ir visų pirma nurodė, kad vien atitinkamų asmenų pavardžių įrašymas į atitinkamą asmenų, dalyvaujančių posėdyje ir atstovaujančių savo įstaigai, sąrašą negalėjo pažeisti privataus gyvenimo ir nekėlė jokio pavojaus šių asmenų privačiam gyvenimui.

Išnagrinėjęs Komisijos apeliacinį skundą ESTT panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir nusprendė, kad Komisija teisingai atmetė prašymą leisti susipažinti su išsamiu 1996 m. spalio mėn. vykusio posėdžio protokolu. Atsižvelgdama į tai, kad penki minėto posėdžio dalyviai nedavė sutikimo, kaip tai buvo numatyta Galimybės susipažinti su dokumentais reglamente kartu su Duomenų apsaugos reglamentu, Komisija, pateikdama prašomo dokumento versiją, kurioje buvo išbrauktos minėtų asmenų pavardės, tinkamai laikėsi jai nustatyto viešumo įsipareigojimo. Akcentuotina tai, kad *Bavarian Lager* nepateikė jokių aiškių ir pagrįstų įrodymų ir nenurodė kokio nors įtikinamo argumento, kurie patvirtintų šių asmens duomenų perdavimo būtinybę, dėl to Komisija negalėjo įvertinti skirtingų šalių interesų ir į juos atsižvelgti. Ji taip pat negalėjo patikrinti, ar nėra priežasties manyti, kad gali būti pažeisti teisėti duomenų subjekto interesai, kaip to reikalaujama pagal Duomenų apsaugos reglamentą.

Pagal šį sprendimą teisės į duomenų apsaugą ribojimas, atsižvelgiant į galimybę susipažinti su dokumentais, turi būti pagrįstas konkrečia priežastimi. Teisė susipažinti su dokumentais negali automatiškai būti viršesnė už teisę į duomenų apsaugą.

Kitoje byloje *Volker ir Markus Schecke ir Hartmut Eifert prieš Land Hessen*⁶⁰ ESTT sprendė ES teisės aktuose reikalaujamo informacijos, susijusios su ES žemės ūkio subsidijų gavėjų pavardėmis ir gautų subsidijų dydžiu, skelbimo proporcingumo klausimą. Teisingumo Teismas, atkreipdamas dėmesį į tai, kad teisė į duomenų apsaugą nėra absoliuti, visgi nusprendė, jog svetainėje viešai skelbiant duomenis, kuriais nurodomi dviejų žemės ūkio pagalbos fondų paramos gavėjai ir tikslus jų gautos paramos dydis, iš esmės buvo ribojamos jų teisės į privatų gyvenimą, ypač jų asmens duomenų apsauga. ESTT nusprendė, kad toks Chartijos 7 ir 8 straipsnių ribojimas buvo numatytas įstatymu ir atitiko ES pripažįstamą viešąjį interesą, t. y. didinti Bendrijos lėšų naudojimo skaidrumą. Vis dėlto ESTT nusprendė, kad fizinių asmenų, kuriems iš šių dviejų fondų teikiama ES žemės ūkio pagalba, pavardžių ir tikslaus gautos paramos dydžio skelbimas buvo neproporcinga priemonė ir jos nebuvo galima pagrįsti Chartijos 52 straipsnio 1 dalimi. Todėl Teismas paskelbė, kad ES teisės aktas dėl

60 2010 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimo *Volker ir Markus Schecke GbR (C-92/09) ir Hartmut Eifert (C-93/09) prieš Land Hessen*, sujungtos bylos C-92/09 ir C-93/09, 47–52, 58, 66–67, 75, 86 ir 92 punktai.

informacijos, susijusios su Europos žemės ūkio fondo paramos gavėjais, skelbimo iš dalies buvo nepateisinamas ir negaliojo.

Apibendrinant ESTT jurisprudenciją teisės į asmens duomenų apsaugą ir informacijos laisvės kolizijos srityje darytina išvada, kad Teisingumo Teismas nėra linkęs suteikti prioriteto informacijos laisvei ir kiekvienu atveju atidžiai vertina teisės į asmens duomenų apsaugą ribojimą bei šią teisę užtikrinančių procedūrinių reikalavimų įvykdymą.

Teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir informacijos laisvės santykis pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją

EŽTT jurisprudencijoje⁶¹ nuosekliai pripažįstama, jog visuomenė turi teisę gauti informaciją, susijusią su viešuoju interesu. Ši teisė glaudžiai susijusi su Konvencijos 10 straipsnio apsauga, suteikiama saviraiškos laisvei. Šioje srityje EŽTT jurisprudencija labiausiai buvo išplėtotą nevyriausybinių organizacijų teisės gauti viešojo intereso informaciją atžvilgiu.

Konkretus prašymas susipažinti su dokumentais buvo nagrinėjamas *Társaság a Szabadságjogokért prieš Vengriją*⁶² byloje. Žmogaus teisių nevyriausybinių organizacija prašė, kad Konstitucinis Teismas leistų susipažinti su nagrinėjama byla. Konstitucinis Teismas, nepasikonsultavęs su pareiškėju, atsakydamas suteikti prieigą prie skundo motyvavo tuo, kad jame buvo asmeninių duomenų ir dėl to nebuvo galima su juo susipažinti be pareiškėjo Seimo nario sutikimo bei kad asmens duomenų apsauga negali būti ribojama vadovaujantis kitais teisėtais interesais, įskaitant galimybę visuomenei susipažinti su informacija. Anot EŽTT, pareiškėjas vykdė socialinio stebėtojo funkciją, kurio veiklai pagal EŽTK taikoma panaši apsauga, kaip ir žiniasklaidai. Informacija, prie kurios prieigos prašė pareiškėjas, yra viešojo intereso informacija, dokumente, su kuriuo norėjo susipažinti nevyriausybinių organizacija, nebuvo privačios informacijos apie Seimo narį. Tokiomis aplinkybėmis valstybė turėjo pareigą nesudaryti kliūčių informacijos teikimui, kuriuo norėjo pasinaudoti pareiškėjas. Apibendrinamas EŽTT nurodė, kad kliūtys, kurios trukdo gauti su viešuoju interesu susijusią informaciją, galėtų atgrasyti žiniasklaidoje arba panašiose srityse veikiančius subjektus nuo svarbios viešo stebėtojo funkcijos vykdymo. Teismas nusprendė, kad 10 straipsnis buvo pažeistas.

61 EŽTT ilgą laiką savo praktikoje nepripažino, kad EŽTK 10 straipsnis garantuoja bendrą teisę gauti valstybės institucijų turimą informaciją, įskaitant administracinius duomenis ir dokumentus (žr., pvz., 2004 m. rugsėjo 28 d. sprendimą byloje *Loiseau prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 46809/99). Teismas ne kartą konstatavo, kad laisvė gauti informaciją draudžia valstybėms varžyti asmens teisę gauti informaciją, kurią kiti nori ar gali norėti skleisti, ir kad ši laisvė negali būti aiškinama kaip nustatanti valstybei pozityvią pareigą savo iniciatyva skleisti informaciją (žr., pvz.: 1998 m. vasario 19 d. sprendimo byloje *Guerra ir kiti prieš Italiją* 53 punktą, pareiškimo Nr. 14967/89, 2005 m. spalio 19 d. sprendimo byloje *Roche prieš Jungtinę Karalystę* [DK] 172 punktą, pareiškimo Nr. 32555/96).

62 2009 m. balandžio 14 d. EŽTT sprendimas *Társaság a Szabadságjogokért prieš Vengriją*, Nr. 37374/05; 27, 36–38 punktai.

EŽTT byloje *Guseva prieš Bulgariją* nagrinėjo klausimą dėl galutinių teismo sprendimų, pripažinusių pareiškėjos teisę susipažinti su informacija, neįvykdymo. Pareiškėja rinko viešojo intereso informaciją tam, kad prisidėtų prie viešosios diskusijos. Pareiškėjos (asociacijos, aktyvios gyvūnų teisių apsaugos srityje, narės ir atstovės) atžvilgiu buvo priimti trys galutiniai teismo sprendimai, kuriuose merui nurodyta suteikti jai informaciją apie elgesį su benamiais gyvūnais. Meras neįvykdė tų sprendimų ir šis neveikimas pagal galutinius teismo sprendimus ir informacijos nesuteikimas sudarė tiesioginį pareiškėjos teisės gauti ir skleisti informaciją ribojimą. Nacionalinėje teismų praktikoje buvo priimta, kad nacionaliniai įstatymai nenumatė aiškios laiko ribos teismo sprendimui įvykdyti, taip paliekant šį klausimą valdžios institucijos, atsakingos už sprendimo įvykdymą, gerai valiai. EŽTT sprendė, kad nacionaliniams įstatymams trūko reikiamo numatomumo, ir dėl to pareiškėjos teisių pagal 10 straipsnį ribojimas nebuvo nustatytas įstatyme⁶³.

EŽTT, spręsdamas bylas, susijusias su teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir informacijos laisvės kolizija, vis dėlto prioritetą suteikia informacijos laisvei, ypač su-reikšmindamas pareiškėjų prisidėjimo prie viešųjų diskusijų kriterijų. ESTT didelį dėmesį skiria teisei į asmens duomenų apsaugą ir tam, ar konkrečiu atveju asmenims buvo suteiktos šią teisę užtikrinančios procedūrinės garantijos, kitaip tariant, ESTT šio pobūdžio bylose prioritetą teikia procedūrinių taisyklių, susijusių su teisės į asmens duomenų apsaugą, vykdymui.

3. Teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo problematika

Teisės bendrija, kuria grindžiama ES, remiasi nacionaliniais teismais, kurie, bendradarbiaudami su ESTT, vykdo jiems bendrai patikėtą užduotį, siekdami užtikrinti, kad taikant ir aiškinant sutartis būtų laikomasi teisės⁶⁴. Norėtusi pabrėžti, kad ES valstybių narių teismų vaidmuo, išlaikant teisingą Sąjungos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių pusiausvyrą, yra labai svarbus. Atsižvelgiant į ESTT jurisprudenciją valstybių narių teismai turi suteikti asmenims iš Chartijos nuostatų kylančią teisinę apsaugą ir užtikrinti visišką jos veiksmingumą. ESTT ne kartą yra nurodęs, kad reikalavimai, kylantys iš pagrindinių teisių apsaugos, valstybėms narėms teisiškai privalomi visada, kai šios įgyvendina ES teisę⁶⁵. Tik nacionaliniams teismams visapusiškai įgyvendinant įgaliojimus galima veiksmingai užtikrinti piliečiams ES teisės

63 2015 m. vasario 17 d. sprendimu byloje *Guseva prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 6987/07, konstatuotas EŽTK 10 straipsnio pažeidimas.

64 Žr. 2011 m. kovo 8 d. nuomonės 1/09 (susitarimas, kuriuo sukuriama bendroji patentų ginčų nagrinėjimo sistema), EU:C:2011:123, 69 punktą ir 2013 m. spalio 3 d. sprendimo *Inuit Tapiriit Kanatami ir kt. prieš Parlamentą ir Tarybą* byloje C583/11 P, EU:C:2013:625, 99 punktą.

65 2012 m. birželio 7 d. sprendimo *Vinkov* byloje C27/11, EU:C:2012:326, 58 ir 59 punktai.

suteikiamas teisės. *Seda Küçükdeveci* sprendime⁶⁶ ESTT pabrėžė, kad nacionaliniai teismai turi užtikrinti asmens teisinę apsaugą, jiems suteiktą pagal ES teisės nuostatas, ir visišką šių nuostatų veiksmingumą.

Prieš pradėdant nagrinėti aktualių pagrindinių teisių suderinamumo problematiką Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) praktikoje, atkreiptinas dėmesys, kad bus pateikiami keli būdingi pavyzdžiai, atspindintys LVAT poziciją sprendžiant ginčus, kilusius asmenims siekiant įgyvendinti teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų.

Dėl asmens duomenų gavimo iš socialinio tinklo „Facebook“ ir jų tvarkymo teisėtumo mokumo vertinimo tikslais

Administracinėje byloje Nr. A-408-858/2016 ginčas kilo tarp pareiškėjo, administruojančio informacinę sistemą apie asmens kreditingumą, ir Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (toliau – VDAI). Iš viešai skelbiamų socialinio tinklo „Facebook“ duomenų pareiškėjas siekė įvertinti papildomas asmens mokumą apibūdinančias savybes. Taigi šioje byloje kilo klausimas, ar pareiškėjas su suinteresuoto asmens sutikimu gali gauti ir tvarkyti jo duomenis, skelbiamus socialiniame tinkle „Facebook“, kad įvertintų šio asmens mokumą. Nors, VDAI nuomone, socialiniame tinkle „Facebook“ skelbiamų duomenų apskritai negalima rinkti ir tvarkyti, norint įvertinti asmens mokumą, kadangi minėtame socialiniame tinkle informaciją apie save asmenys skelbia siekdami palaikyti tarpusavio ryšius su artimaisiais, draugais, bendraminčiais, bendrauti su įvairiais asmeniniais, privačiais tikslais ir pan., bet ne tam, kad jų skelbiama informacija būtų naudojama vertinant jų mokumą, LVAT nutarė, kad socialinį tinklą „Facebook“ galima apibūdinti kaip vieną išsamiausių ir labiausiai atnaujinamų duomenų bazių, proceso šalys nepateikė argumentų, dėl kurių tokie aptariamai duomenys negalėtų būti priskirti prie kitų reikšmingų aplinkybių ir į juos negalima būtų atsižvelgti vertinant asmens kreditingumą.

Kitas svarbus aspektas šioje byloje yra tai, kad mokumui vertinti bus naudojama informacija apie kitus, su duomenų subjektu susijusius asmenis. Tačiau LVAT sprendė, jog VDAI nevertino, kokius konkrečiai asmens duomenis, *inter alia* trečiųjų asmenų, pareiškėjas tvarkys, spręsdamas dėl asmens mokumo pagal socialinio tinklo „Facebook“ duomenis, ir apsiribojo abstrakčiu įvardijimu, jog mokumui įvertinti bus naudojama ir informacija apie kitus asmenis. LVAT laikėsi pozicijos, kad iš pareiškėjo pateiktos informacijos nebuvo pagrindo spręsti, jog jis tvarkys tokius duomenis, kaip trečiųjų asmenų vardas, pavardė, asmens kodas, t. y. tokius ir kitus duomenis, iš kurių būtų galima tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti trečiųjų asmenų tapatybę. Teismas konstatavo, kad byloje nėra ištirta aplinkybė, ar vertinant asmens mokumą, remiantis asmens „draugų“ viešais duomenimis, tokie trečiųjų asmenų duomenys laikytini „asmens duomenimis“, ar iš tokių duomenų galima tiesiogiai ar

66 2010 m. sausio 19 d. ESTT sprendimas *Küçükdeveci* byloje C-555/07, EU:C:2010:21.

netiesiogiai nustatyti asmens tapatybę. Vien prielaidų, kad tam tikri duomenys gali būti susiję su trečiaisiais asmenimis, LVAT nepakako asmens duomenų tvarkymo apimčiai ir teisėtumui nustatyti (2016 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-408-858/2016).

Ši byla svarbi dėl teisės į asmens duomenų apsaugą ribojimo specifikos bei šio ribojimo pateisinimo strategijos. LVAT, vertindamas asmens duomenų, skelbiamų socialiniame tinkle „Facebook“, tvarkymą, viena vertus, socialinį tinklą „Facebook“ apibūdino kaip vieną iš išsamiausių ir labiausiai atnaujinamų duomenų bazių (tai reiškia, kad tam tikra prasme suteikė prioritetą informacijos laisvei), kita vertus, dėl trečiųjų asmenų duomenų apsaugos laikėsi nuostatos, jog neiširta aplinkybė, ar, vertinant asmens mokumą remiantis asmens „draugų“ viešais duomenimis, tokie trečiųjų asmenų duomenys laikytini „asmens duomenimis“. Akivaizdu, kad šioje byloje LVAT prioritetą suteikė informacijos laisvei, plečiamai aiškindamas informacijos gavimą ir tvarkymą verslo tikslais.

Dėl asmens teisės gauti informaciją apie valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų darbuotojų darbo užmokestį

2011 m. rugsėjo 22 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. A492-2809/2011 buvo nutarta, kad Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 1 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostata, jog turi būti teikiama informacija apie valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų darbuotojų darbo užmokestį, ją aiškinant lingvistiškai, negali būti suprantama taip, kad suinteresuotiems asmenims turėtų būti teikiami išsamūs duomenys apie konkrečių šių įstaigų darbuotojų gaunamą darbo užmokestį. Pastaroji teisės norma aiškinta atsižvelgiant į galiojančią teisės sistemą, kuri numato privataus gyvenimo apsaugos ir viešojo intereso derinimo, pusiausvyros principą. LVAT nuomone, priešingu atveju privataus gyvenimo apsauga būtų ribojama didesne apimtimi, negu to reikia viešajam interesui, ir dėl to galėtų būti apskritai paneigiama. Taigi įstatymo tekste vartojamo bendro pobūdžio teiginio – informacija apie darbuotojų darbo užmokestį – nėra pagrindo išaiškinti išplečiant jo turinį ir suteikiant prasmę „konkretaus darbuotojo konkretus darbo užmokestis“. Be to, įstatymų leidėjas numatė apibendrintos informacijos apie darbuotojų darbo užmokestį teikimą, nes viešasis interesas – siekti, kad valstybės turtas būtų naudojamas racionaliai ir efektyviai, nagrinėjamu atveju nepagrindžia privačių duomenų apie konkrečių asmenų gaunamas pajamas atskleidimo. Įstatymo norma dėl informacijos apie darbuotojų darbo užmokestį teikimo neturėtų būti suprantama plačiau, negu apibendrintų duomenų apie toje įstaigoje, institucijoje kompetentingų subjektų teisės aktais patvirtintą pareigybių apmokėjimo tarifą, dydį, duomenų apie įstaigoje išmokamą darbo užmokesčių vidutinius dydžius, nesukuriant prielaidų darbuotojų tapatybei nustatyti, teikimas.

Šiuo atveju LVAT prioritetą suteikė privataus gyvenimo apsaugai, o viešieji interesai (valstybės turto racionalus ir efektyvus naudojimas), kaip teisės į privataus gyvenimo gerimą ribojimo pagrindas, vertinti labai preciziškai.

Dėl darbuotojų biometrinių duomenų tvarkymo

Administracinėje byloje Nr. A-3345-822/2020 ginčas kilo dėl VDAI nurodymo, kuriuo pareiškėjoms sanatorijoms ir kitiems subjektams buvo nurodyta nedelsiant nutraukti sanatorijos darbuotojų biometrinių duomenų tvarkymą bei sunaikinti anksčiau surinktus darbuotojų pirštų atspaudų modelius (unikalius, bazinius binarinius kodus), teisėtumo.

LVAT laikėsi pozicijos, kad pagal duomenų apsaugos koncepciją asmeninė informacija (šiuo atveju – biimetriniai duomenys) gali būti tvarkoma tik tokiu atveju, jeigu tenkinami tam tikri nustatyti reikalavimai, t. y. asmens duomenų tvarkymas laikomas teisėtu tik tuo atveju, jeigu tai atitinka Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (ADTAĮ) 3 ir 5 straipsnių nuostatas.

Remiantis ADTAĮ 5 straipsnio 1 dalies 6 punktu asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu reikia tvarkyti dėl teisėto intereso, kurio siekia duomenų valdytojas arba trečiasis asmuo, kuriam teikiami asmens duomenys, ir jei duomenų subjekto interesai nėra svarbesni. Pareiškėjai deklaravo teisėtą tikslą – darbo laiko apskaita ir darbo drausmės kontrolė. Vis dėlto, LVAT nuomone, nepakanka tik įvardyti tam tikrą duomenų tvarkytojo požiūriu teisėtą tikslą, būtina įvertinti, ar duomenų subjekto interesai nėra svarbesni už siekiamą tikslą. Todėl akivaizdu, kad bendrovės neatliko proporcingumo testo, t. y. nesvarstė, ar priemonės griežtai būtinos atsižvelgiant į siekiamą tikslą.

Darbuotojų sutikimai gauti jau po VDAI 2016 m. vasario 23 d. patikrinimo akto, be to, pareiškėjai neturi svarių argumentų, dėl kurių biometrinių duomenų tvarkymas sudarė griežtai būtinas priemones atsižvelgiant į siekiamą tikslą – darbo laiko apskaita ir darbo drausmės kontrolė, nes vėlesni pareiškėjų – bendrovių veiksmai rodė, kad jos nesilaikė pozicijos, jog biometrinių duomenų tvarkymas yra vienintelė būtina priemonė, galinti užtikrinti darbo laiko apskaitą ir darbo drausmę bendrovėse, be to, byloje nebuvo duomenų, galinčių patvirtinti, jog bendrovės vertino duomenų subjektų interesus siekiamo tikslo atžvilgiu (ADTAĮ 5 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Biometrinių duomenų tvarkymas bendrovių iš esmės buvo pasirinktas dėl patogumo ir ekonomiško, o ne esant būtinumui tvarkyti šiuos duomenis. Bendrovės tvarkė darbuotojų biometrinius duomenis neatlikusios šių darbuotojų interesų pusiausvyros vertinimo bei neturėdamos ADTAĮ 5 straipsnio 1 dalies 6 punkte nustatyto teisėto intereso, kai duomenų subjekto interesai nėra svarbesni. Biometrinių duomenų naudojimas pareiškėjų tikslui pasiekti nelaikytinas pateisinamu pagal ADTAĮ 5 straipsnio 1 dalies 6 punktą.

Pagal LVAT sprendė, kad pareiškėjai darbuotojų biometrinius duomenis tvarkė neturėdami darbuotojų sutikimų. Teisėjų kolegija pastebėjo, kad duomenų subjekto valios pareiškimas (sutikimas), neturint reikalingos informacijos, iš esmės laikomas niekiniu. Kita vertus, pareiškėjai neįrodė, kad nagrinėtu atveju laikėsi teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos standartų, grindžiamų griežtu proporcingumo testu. 29 straipsnio darbo grupės 2012 m. balandžio

27 d. Nuomonėje 3/2012 nurodoma, kad naudojant biometrinius duomenis turi būti griežtai įvertintas tvarkomų duomenų būtinumas ir proporcingumas, tačiau pareiškėjai neįtikino teisėjų kolegijos, jog tokį vertinimą jie buvo atlikę prieš taikydami ginčo priemones (2020 m. balandžio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-3345-822/2020).

Šiuo atveju LVAT ypatingą dėmesį sutelkė į tai, kad asmens duomenys (biometriniai duomenys) gali būti tvarkomi tik siekiant teisėto tikslo ir šiuo atveju nepakanka tik įvardyti tam tikrą duomenų tvarkytojo požiūriu teisėtą tikslą, būtina įvertinti, ar duomenų subjekto interesai nėra svarbesni už siekiamą tikslą (tai reiškia, kad yra atliekamas proporcingumo testas).

Nėra jokių abejonių, kad šiuolaikiniame pasaulyje duomenų apsauga yra pirmienės svarbos Bendrojo duomenų apsaugos reglamento detaliam reglamentuota teisė.

Kaip yra pabrėžęs Generalinis advokatas M. Bobek'as 2017 m. sausio 26 d. išvadoje ESTT byloje C-13/16, svarbu tai, kad dėl pernelyg plataus reglamentuojančių taisyklių taikymo ir tam tikro „taikymo absoliutizmo“ gali būti sukompromituota net ir pradinė idėja, kuri pati savaime buvo labai svarbi ir teisėta. Teisingumo Teismas vaidina lemiamą vaidmenį formuodamas teismų praktiką šioje srityje. Sprendime *Promusicae* Teisingumo Teismas⁶⁷ nurodė, jog su asmens duomenimis susijusios direktyvos turi būti aiškinamos taip, kad būtų užtikrinta teisinga pusiausvyra tarp įvairių Sąjungos teisės sistemos saugomų pagrindinių teisių. Tyrime analizuota tarptautinių ir Lietuvos teismų praktika leidžia daryti išvadą, kad vienas iš esminių teismams tenkančių uždavinių nagrinėjama tema – teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos bei informacijos laisvės suderinamumo paieškos. Manytina, kad užtikrinant tinkamą pusiausvyrą tarp šių teisių būtų tikslinga taip pat atsižvelgti į pradinį ir pagrindinį šių teisių tikslą, netaikyti jų taip plačiai, kaip net nereikalauja teisės aktų nuostatos, įvertinti šių teisių ribojimą kiekvienu konkrečiu atveju platesniame šiuolaikinio pasaulio kontekste.

Išvados

1. Lyginant EŽTT ir ESTT praktikoje taikomus proporcingumo ir valstybių narių vertinimo laisvės kriterijus, galima daryti prielaidą, kad ESTT šiuo klausimu įkvėpimo semiasi iš EŽTT. Viena vertus, ES Pagrindinių teisių chartijos 52 straipsnio 3 dalyje teigiama, jog šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Tačiau ši nuostata netrukdo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą. Taigi ESTT taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai susieti su EŽTT taikomais atitinkamais kriterijais (nors ir nevisiškai, kadangi Sąjungos teisėje galima didesnę apsaugą).

67 2008 m. sausio 29 d. sprendimo *Promusicae*, C275/06, EU:C:2008:54, 68 punktas.

2. Pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį, joje nustatytų teisių ir laisvių apribojimus galima taikyti, jeigu tokie apribojimai numatyti įstatyme, jeigu jais paisoma tokių teisių ir laisvių esmės ir jeigu jie, atsižvelgiant į proporcingumo principą, yra būtini ir iš tikrųjų atitinka ES pripažįstamo bendrojo intereso tikslus arba poreikį apsaugoti kitų teises ir laisves. Taigi Chartijoje numatyta bendra formulė, kuria reikėtų vadovautis, siekiant taikyti bet kurios pagrindinės teisės ribojimą, kita vertus, reikėtų turėti omenyje ir ESTT suformuluotą proporcingumo principo teisinį turinį, kuris turėtų praversti kiekvienos kolizijos tarp pagrindinių teisių atveju.
3. Teisė į asmens duomenų apsaugą ir teisė į privatų gyvenimą daugiausia skiriasi saugomo objekto formatavimu ir su tuo susijusiais teisiniais instrumentais, užtikrinančiais teisės įgyvendinimą.
4. Saviraiškos ir informacijos laisvė ir teisė į asmens duomenų apsaugą yra konkuruojantys interesai, o saviraiškos bei informacinė laisvė tam tikra prasme gali būti plačiau ginama nei teisė į asmens duomenų apsaugą.
5. Apibendrinant EŽTT jurisprudenciją, kurioje koreliuoja teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvė, pasakytina, kad EŽTT pirmiausia vertina, ar valstybės teismas ieškojo pusiausvyros tarp minėtų konkuruojančių interesų, ar ne. Jei tokios pusiausvyros valstybės teismas neieškojo, atsiranda pagrindas konstatuoti, kad valstybės teismas nesuteikė veiksmingos ir pakankamos apsaugos privačiam gyvenimui. Ir EŽTT, ir nacionaliniai teismai, nustatydami pusiausvyrą tarp minėtų konkuruojančių interesų, remiasi tais pačiais teisės ar laisvės ribojimo būtinumą pagrindžiančiais kriterijais. Atrodo, kad valstybės teismai, siekdami pateisinti teisės į privataus gyvenimo gerbimą ribojimą, per daug eskaluoja asmens, su kuriuo susijusi informacija, žinomumo kriterijų. Vienas iš esminių pusiausvyros tarp teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir saviraiškos laisvės nustatymo kriterijų – ar saviraiškos laisvė padeda skatinti diskusijas bendrais viešojo intereso klausimais bei galimybė įrodyti, kad duomenų viešinimas buvo atliktas vien tik žurnalistiniais tikslais pagal nacionalinę ir ES teisę.
6. Saviraiškos laisvės svarba neabejotina ir ją dar labiau akcentuoti galima su ja susijusias sąvokas, įskaitant žurnalistiką, aiškinant plačiau, o siekiant subalansuotos teisių pusiausvyros teisės į privatų gyvenimą apsauga reikalauja, kad nuo duomenų apsaugos nukrypstančios nuostatos ir apribojimai griežtai atitiktų būtinumo sąlygą.
7. ESTT, jurisprudencijoje aiškindamas teisės į asmens duomenų apsaugą ir saviraiškos laisvės santykį, neretai visgi teisės į asmens duomenų apsaugą turinį vertina teisės į privatų gyvenimą apsaugos kontekste, o tai reiškia, kad vadovaujasi EŽTT suformuluotais standartais šioje srityje.
8. Teisės į duomenų apsaugą ribojimas, atsižvelgiant į galimybę susipažinti su dokumentais, turi būti pagrįstas konkrečia aiškiai išreikšta priežastimi. Teisė

- susipažinti su dokumentais negali automatiškai būti viršesnė už teisę į duomenų apsaugą.
9. Apibendrinant ESTT jurisprudenciją teisės į asmens duomenų apsaugą ir informacijos laisvės kolizijos srityje darytina išvada, kad Teisingumo Teismas nėra linkęs suteikti prioriteto informacijos laisvei ir kiekvienu atveju atidžiai vertina teisės į asmens duomenų apsaugą ribojimą bei šią teisę užtikrinančių procedūrinių reikalavimų įvykdymą.
 10. EŽTT, spręsdamas bylas, susijusias su teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir informacijos laisvės kolizija, prioritetą teikia informacijos laisvei, ypač su-reikšmindamas pareiškėjų prisidėjimo prie viešųjų diskusijų kriterijų. EŽTT atsižvelgia į tai, kad kliūtys, kurios trukdo gauti su viešuoju interesu susijusią informaciją, galėtų atgrasyti žiniasklaidoje arba panašiose srityse veikiančius subjektus nuo svarbios viešo stebėtojo funkcijos vykdymo. ESTT didelį dėmesį skiria teisei į asmens duomenų apsaugą ir tam, ar konkrečiu atveju asmenims buvo suteiktos šią teisę užtikinančios procedūrinės garantijos, kitaip tariant, ESTT šio pobūdžio bylose prioritetą teikia procedūrinių taisyklių, susijusių su teisės į asmens duomenų apsaugą, vykdymui.
 11. LVAT daugeliu atvejų prioritetą teikia informacijos laisvei, plečiamai aiškin-damas informacijos tvarkymą verslo tikslais. Kita vertus, LVAT savo dėmesį sutelkia ir į tai, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi tik siekiant teisė-to tikslo ir šiuo atveju nepakanka tik įvardyti tam tikrą duomenų tvarkytojo požiūriu teisėtą tikslą, būtina įvertinti, ar duomenų subjekto interesai nėra svarbesni už siekiamą tikslą (tai reiškia, kad daugelyje bylų LVAT atlieka pro-porcingumo testą, kuris numatytas EŽTT ir ESTT jurisprudencijoje).

THE ISSUES RELATED TO COMPATIBILITY OF THE RIGHT TO PERSONAL DATA PROTECTION AND THE FREEDOM OF INFORMATION

Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė
Vilnius University, Lithuania

Abstract. *This article considers issues related to the potential conflict between the right to personal data protection and the right to freedom of information.*

The right to the protection of personal data is relatively new and can be described as one of the features of modern law, as the new secondary legislation intended to regulate this field in detail was adopted by the EU in 2016 only.

It is an axiom that every person deserves to have access to appropriate remedies that uphold their right to personal data protection, as provided by Article 8 of the Charter.

According to the Charter, this right is fundamental and necessary in order to preclude the illegal or disproportionate use of personal and private information.

There is no equivalent of Article 8 in the European Convention on Human Rights (ECHR). The right to privacy and personal data protection share common ground, such that the Court of Justice of the European Union (CJEU) considers both the right to privacy and personal data protection concurrently. Nevertheless, judgments such as *Digital Rights Ireland*, *Seitlinger* and others, or *Tele2 Sverige* would suggest otherwise; the CJEU clearly regards both of these rights as being separate.

Access to information is therefore closely related to the freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas, as guaranteed by Article 10 of the ECHR.

In the context of European Union law, access to information is held to be a common constitutional tradition. Moreover, Article 11 of the Charter sets out the right of freedom of expression and information, including the freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers.

Yet, given that the right to privacy and the freedom of information are both essential rights in this Digital Age, being able to access public documents cannot be an absolute right.

Where application is made to access personal information held by government bodies, there is a potential conflict between these rights.

It is here that national courts have a special role to play, i.e. ensuring the right to personal data protection and freedom of information, and in dealing with certain cases there may be a need to assess that the fundamental rights have not been breached.

How, then, do international and national courts balance the right to personal data protection and the freedom of information? Both are internationally recognized human rights with a long history and which serve important purposes. Human rights law does not subordinate one right over another, but rather, considers personal rights on a case-by-case basis, with particular emphasis on the relative importance of the interests of the various parties.

Thus, international and national courts that directly apply ECHR and EU law should fill the gap by judging individual complaints or by applying and interpreting the EU law balancing these two rights.

In seeking to balance the right to respect a person's private life with freedom of expression, the European Court of Human Rights (ECtHR), first assesses whether or not a national court has sought to strike a balance between these competing interests. If a national court did not seek for such balance, there is reason to find that this court did not provide effective and sufficient protection of privacy. Note that both the ECtHR and the national courts use the same criteria to justify the need for restrictions of a right or liberty when determining the balance between those competing interests.

In interpreting the relationship between the right to protection of personal data and the freedom of expression in CJEU case-law, the content of the right to protection of

personal data is often assessed in the context of the protection of privacy, which means adhering to the standards set by the ECHR in this area.

In terms of the jurisprudence of the CJEU on what is a conflict between the right to protection of personal data and freedom of information, the Court is reluctant to give priority to the freedom of information. In fact, it carefully assesses the restriction of the right to the protection of personal data and the fulfillment of the procedural requirements which guarantees this right.

In many cases the Supreme Administrative Court of Lithuania (SACL) has given priority to freedom of information by expanding the interpretation of information processing for business purposes. However, it also focuses on the fact that personal data may be processed for a legitimate purpose only, and in that case it is not sufficient to merely identify a certain legitimate purpose from the data controller's point of view. It is usually the case that the SACL conducts the proportionality test provided for in the jurisprudence of the ECtHR and the CJEU.

Keywords: *conflict between the right to personal data protection and the freedom of information; balancing human rights; EU Charter of Fundamental Rights, jurisprudence of the Supreme Administrative Court of Lithuania.*

Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros docentė, socialinių mokslų daktarė, Lietuvos Respublikos vyriausiojo administracinio teismo teisėja, pirmininko pavaduotoja. Mokslinių tyrimų kryptys: žmogaus teisės, tarptautinė ir Europos Sąjungos teisė.

Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, PhD in social sciences, Assoc. Professor of the Department of Public Law of the Faculty of Law, Vilnius University, justice and Vice-President of the Supreme Administrative Court of Lithuania. Main fields of research: Human Rights, International and European Union Law.